

dr Teresa Wejner
Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi
Biuro Rzecznika Praw Dziecka

Prawa ucznia w kontekście egzaminów zewnętrznych i oceniania wewnątrzszkolnego

Prawa ucznia wynikają z zagwarantowanych wcześniej praw dziecka. Pierwszym aktem prawnym na rzecz dzieci była uchwalona przez Ligę Narodów w 1924 r. Genewska Deklaracja Praw Dziecka. Wcześniej dzieci nie miały żadnych praw. W 1959 roku Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło Deklarację Praw Dziecka, która podkreślała, że dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu.

Najważniejszym aktem prawnym na rzecz dziecka podkreślającym jego podmiotowość jest Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 roku i ratyfikowana przez Polskę 7 lipca 1991 r. Konwencja, nazywana często Światową Konstytucją Praw Dziecka. W Polsce potwierdzeniem podmiotowego traktowania dziecka jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., której postanowienia zapewniają ochronę jego praw.

Najważniejszymi prawami dziecka są:

- prawo do życia i ochrony zdrowia,
- prawo do wychowania w rodzinie,
- prawo do godziwych warunków socjalnych,
- prawo do nauki.

Zakres realizacji prawa do nauki oraz praw uczniów w placówkach oświatowych i oświatowo - wychowawczych zabezpieczają standardy prawa międzynarodowego

Z Konwencji o Prawach Dziecka wynikają prawa, jakie powinny być spełnione wobec dzieci w zakresie dostępu do nauki. Są to:

1. Zagwarantowanie bezpłatnego, powszechnego wykształcenia na poziomie podstawowym, zapewnienie możliwości regularnego uczęszczania do szkół.
2. Zapewnienie różnorodnych form szkolnictwa średniego – ogólnokształcącego i zawodowego; udostępnienie dzieciom informacji i poradnictwa szkolnego i zawodowego; zapewnienie dostępności szkolnictwa średniego poprzez bezpłatne nauczanie i udzielanie pomocy finansowej uczniom.
3. Dostępność do szkolnictwa wyższego na zasadzie zdolności.
4. Realizację zasady równych szans; zmniejszenie wskaźnika porzucenia nauki - dbałość o atrakcyjność nauczania, właściwy poziom kwalifikacji nauczycieli.
5. Możliwość prowadzenia instytucji oświatowych przez osoby fizyczne, stowarzyszenia.

Konwencja nakłada również na poszczególne państwa obowiązek poszanowanie godności dziecka w szkole, współuczestnictwo dzieci-uczniów w decydowaniu o niektórych sprawach szkoły, poszanowanie ich opinii, poglądów i stanowiska, a także

- indywidualizację nauczania, rozwijania osobowości, talentów, zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;
- kształtowanie i rozwianie w dziecku szacunku dla rodziców, kultury, języka, tożsamości narodowej, jak i też dla innych kultur i narodów;
- przygotowanie dziecka do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie w poszanowaniu praw człowieka.

Wykonanie ratyfikowanych przez Polskę uregulowań międzynarodowych stanowią w polskim ustawodawstwie zapisy art. 70 Konstytucji RP.

Obowiązki konstytucyjne wynikające z prawa do nauki to:

1. zorganizowanie sieci szkół publicznych, w których nauka jest bezpłatna,

2. zagwarantowanie równego, powszechnego dostępu wszystkich do kształcenia m.in. poprzez tworzenie i wspieranie systemu pomocy materialnej dla uczniów,
3. zagwarantowanie rodzicom możliwości wyboru dla dzieci innych szkół niż publiczne.

Szczegółowo kwestie związane z prawem do nauki i jego realizacją reguluje ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz.329) oraz stosowne przepisy wykonawcze.

Z ustawy o systemie oświaty i rozporządzenia Ministra Edukacji w sprawie ramowych statutów publicznej sześciolletniej szkoły podstawowej, publicznego gimnazjum oraz publicznego przedszkola, wynikają prawa, które powinny być uwzględniane w każdym statucie szkoły. Określają one zagwarantowane prawa do nauki każdemu uczniowi, a mianowicie:

- właściwie zorganizowanego procesu kształcenia, zgodnie z zasadami higieny pracy umysłowej,
- opieki wychowawczej i warunków pobytu w szkole zapewniających bezpieczeństwo, ochronę przed wszelkimi formami przemocy fizycznej lub psychicznej oraz ochronę i poszanowanie jego godności,
- życzliwego, podmiotowego traktowania w procesie dydaktyczno-wychowawczym, polegającego m.in. na swobodzie wyrażania myśli i przekonań, w szczególności dotyczących życia szkoły a także światopoglądowych i religijnych,
- rozwijania zainteresowań, zdolności i talentów,
- sprawiedliwej, obiektywnej i jawnej oceny oraz ustalonych sposobów postępów w nauce,
- korzystania z poradnictwa psychologiczno- pedagogicznego i zawodowego,
- wpływania na życie szkoły przez działalność samorządową oraz zrzeszania się w organizacjach działających w szkole,
- korzystania z pomieszczeń szkolnych, sprzętu, środków dydaktycznych, księgozbioru biblioteki podczas zajęć pozalekcyjnych.

Z Konwencji o Prawach Dziecka wynika wiele praw dla ucznia. Jako szczególnie ważne w kontekście egzaminów zewnętrznych należy wymienić:

1. Prawo do znajomości swoich praw,
2. Prawo do nauki,

3. Prawo do bycia zapoznanym na początku każdego roku z wymaganiami edukacyjnymi,
4. Prawo do bezpłatnego nauczania w szkołach publicznych,
5. Prawo do udziału w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych w przypadku trudności w nauce,
6. Prawo przystąpienia do egzaminu zewnętrznego (sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego, dojrzałości oraz potwierdzającego kwalifikacje zawodowe) w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych,
7. Prawo przystąpienia do egzaminu zewnętrznego w warunkach i formie odpowiednich ze względu na stan jego zdrowia,
8. Prawo do nauczania indywidualnego na terenie szkoły.

Realizacja prawa do nauki łączy się przede wszystkim z szeroko rozumianą pracą szkół i placówek. Dotyczy takich zagadnień jak:

- wsparcia, poszanowania podmiotowości i godności ucznia,
- możliwości korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- zagwarantowanie dostępności szkół i regularnego uczęszczania do szkoły,
- zapewnienia bezpieczeństwa i opieki.

W roku 2000 została powołana w Polsce nowa instytucja, której zadaniem jest stanie na straży przestrzegania praw dziecka – jest nią Rzecznik Praw Dziecka.

Rzecznik wykonuje swoje uprawnienia, kierując się zasadami zawartymi w Konstytucji RP, Konwencji o Prawach Dziecka i ustawie o Rzeczniku Praw Dziecka, w tym zwłaszcza:

- zasadą dobra dziecka - uznającą, że wszystkie działania podejmowane są w najlepiej pojętym interesie dziecka,
- zasadą równości – podkreślającą troskę o ochronę praw każdego dziecka,
- zasadą poszanowania odpowiedzialności, praw i obowiązków obojga rodziców za rozwój i wychowanie dziecka.

Rzecznik podejmuje działania przewidziane w ustawie z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę napływające do niego informacje wskazujące na naruszenie praw lub dobra dziecka. Zajmuje się przypadkami indywidualnymi, jeśli nie zostały one wcześniej rozwiązane we właściwy sposób, mimo że wykorzystano dostępne możliwości prawne.

Rzecznik nie zastępuje wyspecjalizowanych służb, instytucji i stowarzyszeń zajmujących się ochroną dziecka, lecz interweniuje w sytuacji, kiedy dotychczasowe procedury okazały się nieskuteczne bądź ich zaniechano.

Katalog problemów zgłaszanych do Rzecznika jest bardzo szeroki. Wiele rozpatrywanych spraw wskazuje na luki w istniejącym prawie, sprzeczność przepisów prawnych bądź brak rozwiązań systemowych.

Najczęściej zgłaszanymi problemami do Biura Rzecznika Praw Dziecka były sprawy dotyczące edukacji.

Autorami kierowanej do Rzecznika korespondencji byli głównie rodzice oraz uczniowie.

Oto przykłady indywidualnie kierowanych spraw do Rzecznika

W zakresie prawa dziecka do nauki zgłaszane sprawy dotyczyły najczęściej:

1. zmian strukturalnych w organizacji placówek oświatowych,
2. naboru dzieci i młodzieży do placówek oświatowych,
3. drogi uczniów do szkoły,
4. funkcjonowania systemu nauczania i wychowania ,
5. systemu egzaminowania i oceniania,
6. uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi.

Wprowadzone do szkół i placówek oświatowych systemy wewnątrzszkolnego oceniania w dalszym ciągu wzbudzały u rodziców i uczniów szereg wątpliwości. Problemy sygnalizowane w korespondencji dotyczyły głównie realizowania przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku¹ w odniesieniu do: informowania o wymaganiach edukacyjnych i sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów, procedur stosowanych przy ocenianiu zachowania ucznia, możliwości odwołania się od oceny z przedmiotu i zachowania, informowania rodziców ucznia o przewidywanych ocenach klasyfikacyjnych przed końcowym posiedzeniem rady pedagogicznej, rozbieżności pojawiających się pomiędzy teoretycznie opracowanym systemem oceniania a jego praktyczną realizacją, wprowadzania nowych systemów oceniania (np. systemu punktowego). Z korespondencji wynikało, że szkoły korzystały z możliwości tworzenia nowych systemów oceniania, jednak bez wystarczającego zaprezentowania ich rodzicom i uczniom. Rodzice i uczniowie zgłaszali liczne

---

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych, Dz. U. z 2004 r., Nr 199, poz.2046.

zapytania świadczące o ich niewiedzy w tym względzie. Większość spraw dotyczyła ustalania ocen z zachowania. Rodzice występujący do Rzecznika uważali, że wychowawcy zbyt arbitralnie dokonywali oceny zachowania uczniów, stosując ogólnikowe lub nieprzystające do rzeczywistości kryteria. Wskazywali też na brak możliwości odwołania się od tej oceny.

Uczeń II klasy technikum prosił o interwencję w sprawie nieuwzględnienia przez wychowawcę zwolnień lekarskich przy usprawiedliwianiu nieobecności w szkole². Nieusprawiedliwione godziny zajęć dydaktycznych skutkowały obniżeniem ocen z zachowania. W toku postępowania wyjaśniającego okazało się, że wychowawca klasy stosował doraźne regulacje niezgodne z wewnątrzszkolnym systemem oceniania. Regulacje te, jak tłumaczył, były jego reakcją na częste nieobecności uczniów i miały doprowadzić do większego zdyscyplinowania młodzieży.

Mimo opracowania i wdrożenia systemu oceniania w szkole niektórzy nauczyciele nie stosowali go w praktyce. Taki stan rzeczy powodował duże rozbieżności w ocenianiu uczniów przez różnych nauczycieli na terenie jednej placówki oświatowej. Rodziło to konflikty między nauczycielem a uczniami, którzy nie rozumieli, dlaczego nauczyciel nie stosuje zapisów zawartych w wewnątrzszkolnym systemie oceniania.

Ojciec uczennicy gimnazjum zgłosił³, że jego córce dopisano na koniec roku szkolnego dwie jedynki z chemii - niezgodnie z obowiązującym w szkole systemem oceniania. W konsekwencji zmiana uległa ocena końcoworoczna z dostatecznej na dopuszczającą. Obie oceny niedostateczne zostały dopisane podczas nieobecności uczennicy w szkole spowodowanej długim zwolnieniem lekarskim. Ojciec uczennicy zwrócił się o pomoc do dyrektora gimnazjum, który w toku przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego stwierdził, iż nauczycielka naruszyła normy wewnątrzszkolnego systemu oceniania, nakazał skreślenie dopisanych ocen i skorygowanie oceny końcoworocznej oraz nałożył na nauczycielkę karę porządkową. Podjęte działania doprowadziły do kontroli w gimnazjum w zakresie przestrzegania prawa oświatowego ze szczególnym uwzględnieniem realizacji wewnątrzszkolnego systemu oceniania. Kontrola wykazała nieprawidłowości w określeniu wymagań edukacyjnych z różnych

---

² Sprawa ZII-431-126/04/DJ.

³ Sprawa ZII-431-83/04/DJ.

przedmiotów przez nauczycieli gimnazjum i w konsekwencji doprowadziła do opracowania nowych zasad oceniania. Dyrektor szkoły został zobowiązany do stałego monitorowania funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu oceniania oraz poddawania go okresowej analizie.

Problemem budzącym wśród uczniów szczególnie dużo emocji były kryteria ocen z wychowania fizycznego. Uczniowie piszący w tej sprawie do Rzecznika skarżyli się, że bez względu na wysiłek włożony w ćwiczenia nie mogą uzyskać dobrych ocen, ponieważ nie pozwalają na to ich warunki fizyczne. Jak pisali, na lekcjach wychowania fizycznego stawia się im wymagania niemożliwe do spełnienia, niekiedy wywołujące obawę o własne zdrowie i życie. Uczniowie ci sygnalizowali nauczycielom wychowania fizycznego swe problemy, lecz zazwyczaj spotykali się z drwinami. Takie właśnie sytuacje skłaniają dużą część młodzieży do korzystania ze zwolnień z zajęć wychowania fizycznego.

W sprawach dotyczących oceniania, klasyfikowania i promowania przeprowadzane postępowania wyjaśniającego wskazują na odmienne interpretacje przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku. Pomocne dla nauczycieli i rodziców byłoby dokonanie wykładni tych przepisów przez prawników zatrudnionych w kuratoriach oświaty oraz Ministerstwie Edukacji Narodowej. Prowadzone przez kuratorów oświaty postępowania wskazują na szereg nieprawidłowości w sporządzanych przez szkoły wewnątrzszkolnych systemach oceniania oraz na niestosowanie się do nich w praktyce.

Problemy związane z przebiegiem i unieważnieniem egzaminów

Zdecydowanie mniej liczne niż w latach ubiegłych były sprawy związane z przebiegiem i unieważnieniem egzaminów gimnazjalnych przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Zgłoszone sprawy dotyczyły ingerowania nauczycieli w prace uczniów, niesamodzielności uczniów w pisaniu prac (korzystanie z dodatkowych materiałów) oraz nierównych szans w dostępie do szkół ponadgimnazjalnych uczniów zdających egzamin gimnazjalny w dodatkowym terminie. W tych przypadkach zgłaszającymi byli rodzice oraz dyrektorzy szkół.

Maturzyści i ich rodzice zgłaszali zapytania dotyczące przebiegu i unieważniania egzaminów maturalnych przez szkolne i okręgowe komisje egzaminacyjne. Pytania wskazywały na to, że uczniowie nie zostali przed egzaminem w sposób dostateczny zapoznani z przepisami dotyczącymi

przebiegu egzaminu dojrzałości oraz trybu odwołania od decyzji przewodniczącego komisji o jego unieważnieniu. Niewiedza uczniów skutkowałą lekkomyślnym postępowaniem w trakcie egzaminu maturalnego.

Przykładowe sprawy uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi

Problemy dotyczące nauczania indywidualnego

Problemy poruszane w korespondencji dotyczyły praktycznej realizacji zapisów ustawowych dotyczących nauczania indywidualnego od momentu wyrażenia zgody przez dyrektora szkoły, poprzez organizację nauki (liczba godzin), do odpłatności za kształcenie oraz tryb odwołania od decyzji dyrektora.

Kolejny już rok sygnalizowano przypadki nieuwzględniania interesu dziecka w sytuacji braku środków finansowych na organizację nauczania indywidualnego. Dała się zaobserwować motywowana względami oszczędnościowymi wyraźna tendencja do ograniczania liczby godzin nauczania indywidualnego lub odraczania momentu rozpoczęcia nauczania indywidualnego w domu dziecka. Wydłużające się okresy oczekiwania powodowały okresowe ograniczenie możliwości realizacji obowiązku nauki, a w konsekwencji prowadziły do nieklasyfikowania niepełnosprawnego ucznia. Dały się też zauważyć próby wywierania nacisku na poradnie psychologiczno-pedagogiczne przez władze samorządowe zainteresowane maksymalnym obniżeniem liczby orzeczeń o potrzebie nauczania indywidualnego i specjalnego.

Do Rzecznika kierowane były też sprawy związane z nierealizowaniem przez szkoły zaleceń i wskazań zawartych w orzeczeniach i opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie dostosowywania wymagań oraz form i metod pracy do specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów. Liczba tych spraw nie maleje od kilku lat. Rodzice skarżyli się na:

- nieinformowanie nauczycieli o orzeczeniu lub opinii poradni,
- nieopracowywanie przez nauczycieli programów dla uczniów o obniżonych wymaganiach edukacyjnych,
- nierealizowanie przez nauczycieli wskazań lub zaleceń zawartych w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- niedostosowanie kryteriów oceniania do specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów,

- nieudzielanie pomocy uczniom ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi.

We wszystkich sprawach dotyczących nieprawidłowości w realizacji obowiązku szkolnego i nauki podejmowana była korespondencja z władzami samorządowymi oraz placówkami oświatowymi odpowiedzialnymi za realizację orzeczeń o kształceniu specjalnym. Podejmowane interwencje w większości przypadków przynosiły pozytywne efekty.

Problemy uczniów nadpobudliwych

Liczba zgłaszanych spraw dotyczących tej grupy uczniów od trzech lat znacząco wzrasta. Uczniowie nadpobudliwi stosują przemoc wobec innych dzieci i zagrażają ich bezpieczeństwu. Często dokonują czynów o charakterze karalnym, np. podpalenie, pobicie. Rodzice dzieci nadpobudliwych skarżą się na brak wiedzy pedagogów o przyczynach zachowania ich dzieci oraz brak umiejętności postępowania z takimi dziećmi. Jak wynika z korespondencji, szkoły mają duże trudności z dostosowaniem metod i form nauczania do tego typu zaburzeń. Ich reakcja na zachowanie dziecka była na ogół bardzo negatywna. Podejmowano działania mające na celu jak najszybsze pozbycie się dziecka (zgoda na nauczanie indywidualne, wnioski do sądu rodzinnego umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub resocjalizacyjnej, przeniesienie do innej szkoły, nacisk na rodzica, by przeniósł dziecko do szkoły niepublicznej). Rodzice dzieci nadpobudliwych posądzani byli o brak umiejętności wychowawczych. Wielu rodziców, broniąc prawa dziecka do nauki, popadało w konflikty z nauczycielami i dyrektorami szkół. W sprawach tych Rzecznik podejmował się roli negocjatora.

Matka ucznia z ADHD skarżyła się na brak współpracy, a nawet jej odmowę ze strony wychowawczynie klasy. Twierdziła, że wychowawczynie nie realizuje wypracowanych z lekarzem psychiatrą i psychologiem zaleceń do pracy z jej synem. Najbardziej dotyczyły matkę uwagi wychowawczynie na temat braku umiejętności wychowawczych i nieprawidłowych metod postępowania z dzieckiem. Matka początkowo próbowała nawiązać współpracę z wychowawczynią, jednak wychowawczynie traktowała ją „z góry” i nie próbowała zrozumieć postępowania dziecka ani szukać jego przyczyn. Wychowawczynie musiały przyznać się do braku wiedzy i nieumiejętności w postępowaniu z dzieckiem z ADHD. Z własnej inicjatywy spotkała się z lekarzem i psychologiem.

W omawianych sprawach zwracano się do szkół o opracowanie indywidualnych programów pracy z danym uczniem oraz nawiązanie współpracy z rodzicami. Podjęto się też monitorowania realizacji opracowanych programów. We wszystkich sprawach, które dotyczyły problemów dzieci z ADHD w szkole, występowano do właściwych kuratorów oświaty o przeprowadzenie postępowań wyjaśniających, o zobowiązanie dyrektorów szkół do podjęcia współpracy z rodzicami uczniów oraz o wprowadzanie do szkół w formie szkoleń problematyki pracy z uczniem nadpobudliwym. W porównaniu do roku ubiegłego nastąpiła wyraźna zmiana nastawienia wizytatorów kuratoriów do tej grupy uczniów i ich rodziców. Praktycznie we wszystkich sprawach wizytatorzy podejmowali działania mające na celu udzielenie pomocy uczniowi i jego rodzicom. Kuratoria oświaty bardzo pozytywnie zareagowały na problem i zalecały organizowanie szkoleń nauczycieli w zakresie pracy z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo. Coraz częściej to właśnie nauczyciele stają się na terenie szkół osobami broniącymi praw dzieci z ADHD, głównie w konfliktach z rodzicami innych uczniów.

Jednak w dalszym ciągu niepokojąco wygląda sytuacja dzieci na wsiach i w małych miastach. Wiedza rodziców piszących o tych problemach jest niewielka. Najczęściej nie wiedzą, gdzie udać się po pomoc i jak postępować z dzieckiem. Duża odległość od ośrodków medycznych uniemożliwia prawidłowe zdiagnozowanie dziecka oraz podjęcie systematycznego leczenia. W takich przypadkach doradcą rodzica powinien stać się wychowawca lub nauczyciel. Niestety w małych ośrodkach brak wiedzy i przygotowania nauczycieli do pracy z dziećmi nadpobudliwymi prowadzi do łamania ich praw. W skrajnych sytuacjach szkoła występuje z wnioskiem do sądu rodzinnego o ograniczenie władzy rodzicielskiej i umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Niekiedy takie orzeczenia zostają wydane.

Problemy dzieci szczególnie uzdolnionych

Rodzice i dzieci skarżyli się na procedury związane z przyznawaniem stypendiów (stypendium Prezesa Rady Ministrów oraz stypendium Prezesa Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa) oraz nieprawidłowości w zakresie udzielania pomocy dzieciom uzdolnionym przez szkoły i poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Zgłaszano także sprawy dotyczące potrzeby udzielenia pomocy na kontynuowanie nauki oraz uczestnictwo w zajęciach

rozwijających dzieciom z uboższych rodzin pochodzącym ze wsi i małych miast.

Zarówno pomoc z tytułu uzdolnień dziecka, jak i sytuacji materialnej jego rodziny jest obszarem wymagającym podjęcia zdecydowanych działań. Szkoły i poradnie często nie są przygotowane do pracy z dziećmi uzdolnionymi. Ogrom elementarnych zadań szkół i poradni, brak dostatecznych środków finansowych oraz możliwości organizacyjnych uniemożliwiają prowadzenie systematycznej, efektywnej pracy z dziećmi zdolnymi. Te same przesłanki decydują o tym, że dzieci pragnące rozwijać swe zainteresowania, a pochodzące z rodzin ubogich, mają w tym zakresie ograniczone możliwości.

Problemy uczniów dyslektycznych

Egzaminy zewnętrzne spowodowały zmiany, które się dokonują i które się będą dokonywały w systemie edukacyjnym. Jedną z nich jest poszukiwanie nowych rozwiązań związanych z diagnozą psychologiczno-pedagogiczną uczniów dyslektycznych. Sytuacja związana z diagnozowaniem uczniów na okoliczność egzaminów zewnętrznych ujawniła potrzebę nowego spojrzenia na diagnozę ucznia z dysleksją rozwojową.

Wczesna diagnoza i wcześnie rozpoczęta terapia daje ogromne korzyści, ponieważ stymuluje rozwój dziecka oraz wzmacnia jego sferę emocjonalno-motywacyjną

Zgodnie z rozporządzeniem MEN(z 7.09.2004) uczniowie z dysleksją rozwojową mają zapewnioną na terenie szkoły możliwość pisania egzaminów zewnętrznych w warunkach dostosowania do ich dysfunkcji.

Rozporządzenie MENiS z 7. 09. 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych /z późniejszymi poprawkami/

- § 6 nakłada obowiązek na nauczyciela dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb ucznia.
- § 34 określa zasady dostosowania wymagań egzaminacyjnych dla uczniów posiadających opinie o dysleksji.

Odkąd wprowadzono egzaminy zewnętrzne, w pierwszych trzech latach ich trwania liczba uczniów dyslektycznych wzrastała. W roku 2002 odsetek uczniów dyslektycznych wynosił – 7,1%; w 2003 r. – 7,7%; w 2004 r –8,7%, a w 2005 r. 9,3% populacji.

W 2006 roku po raz pierwszy odnotowaliśmy nieznaczny spadek udziału procentowego uczniów dyslektycznych w stosunku do 2005 roku (o 0,15%). W bieżącym roku udział uczniów z dysleksją obniżył się w stosunku do roku 2006 o kolejne 0,16%. I wskazuje średnią dla kraju 8,96% z ogólnej populacji uczniów z klas szóstych posiadających opinie z poradni psychologiczno-pedagogicznych stwierdzające dysleksję rozwojową.

Od dwóch lat zaznacza się tendencja do minimalnego zmniejszania zróżnicowania między poszczególnymi województwami. W woj. pomorskim wydano o 0,26% mniej opinii niż w roku 2006, natomiast w województwie podkarpackim o 0,37 % więcej w stosunku do roku ubiegłego - w ten sposób zmniejszyła się różnica między tymi województwami z 11,85% w roku 2006 do 11,12% w 2007.

W dalszym jednak ciągu na mapie Polski są powiaty, w których jest poniżej 1% uczniów dyslektycznych oraz powiaty, gdzie udział ich przekracza 25% i oscyluje w granicach 30%.

Wpływ egzaminów zewnętrznych na nowe spojrzenia na diagnozę ucznia z dysleksją

Analiza wydawanych opinii przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne wskazała na wieloznaczność terminologii używanej w opiniach z badań dla określenia dysleksji. Analiza opinii wydawanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne wskazuje, że w opiniach są używane terminy: dysleksja, dysleksja właściwa, błędy typu dyslektycznego, trudności o charakterze dyslektycznym, specyficzne trudności, błędy typu dysortograficznego, dysgrafia z dysortografią, dysleksja ogólna, dysleksja rozwojowa itp. Opinie z badań psychologiczno-pedagogicznych są redagowane w różnorodny sposób. Nauczyciele mają niekiedy wątpliwości, czy określenie „czyni błędy typu dyslektycznego” oznacza dysleksję rozwojową.

Od 2002 roku równoległe z rozpoczętymi egzaminami zewnętrznymi są prowadzone systematycznie badania. Dotyczą one również udziału procentowego uczniów z dysleksją podczas egzaminów zewnętrznych. System egzaminów zewnętrznych wyzwolił wzrastającą liczbę uczniów dyslektycznych, ale również ujawnił rozmiar tego zagadnienia.

Przeprowadzona analiza opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznych uświadomiła pilną potrzebę ujednoczenia zapisów z badań psychologiczno-

pedagogicznych, aby podkreślając indywidualność i niepowtarzalność każdego dziecka, zawierały jednoznaczne określenia pozwalające na ich jednakową interpretację niezależnie od miejsca diagnozowania, tak jak wyniki z egzaminów zewnętrznych – jednakowo interpretowane i możliwe do porównywania między poszczególnymi powiatami, szkołami i województwami.

To dzięki m.in. egzaminom zewnętrznym ujawniła się potrzeba nowego spojrzenia na diagnozę dziecka z dysleksją rozwojową. Od ubiegłego roku są przygotowywane nowe testy diagnostyczne. Pracuje nad tym zespół profesjonalistów z wiodących uczelni zajmujących się problematyką dysleksji oraz Pracownia Testów Psychologicznych w Warszawie.

Aby uzdrowić tę sytuację, należałoby dokonać zmian w przepisach prawnych. W rozporządzeniu dotyczącym pomocy psychologiczno-pedagogicznej powinien się znaleźć zapis zobowiązujący ucznia ze stwierdzonymi dysfunkcjami do uczęszczania na zajęcia terapeutyczne. Obecnie obserwuje się nadmierną ilość zmian prawnych, dlatego każda zmiana powinna być dokładnie rozważona i wnikliwie przygotowana.

Uzyskanie opinii z poradni powiązane z dodatkową pracą ucznia na zajęciach terapii pedagogicznej prowadzonych przez przygotowanych do tego terapeutów przyczyniłoby się do zmniejszenia liczby pseudodyslektyków, zaś uczniom dyslektycznym zajęcia pomogłyby w zmniejszeniu rozległości ich zaburzeń. Uczniowie ze specyficznymi trudnościami edukacyjnymi poddawani systematycznej pracy terapeutycznej prezentują wyższą samoocenę, mają lepszą motywację do nauki, popełniają mniej błędów ortograficznych, a pismo ich jest bardziej czytelne.

Obecnie funkcjonujący system oceniania zewnętrznego wymusza na poradnictwie dostosowania poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego do zaistniałych zmian. Jeżeli tego w porę się nie dokona, to poradnie i szkoły będą funkcjonowały jako instytucje oddalające się od siebie. Potrzebne są tu ujednoczenia centralne w skali całego kraju.

Problem ten jest bardzo złożony i wskazuje na potrzebę intensywnych działań w kierunku wyrównywania szans edukacyjnych m.in. poprzez równy dostęp do badań oraz ujednoczenia zapisów w opiniach i zaleceniach po badaniach oraz czytelną ich interpretację.

W tym celu podejmowane są badania przez Pracownię Testów Psychologicznych PTP w Warszawie związane z diagnozowaniem dzieci

dyslektycznych oraz różnicowaniem dysleksji od innych trudności szkolnych. Prowadzona wczesna terapia daje ogromne korzyści, ponieważ stymuluje rozwój dziecka oraz wzmacnia jego sferę emocjonalno-motywacyjną. Następuje nawiązanie kontaktu ze środowiskiem rodzinnym ucznia i przekazanie informacji, że opinia z poradni jest powodem do współpracy.

Szansę na wczesną terapię daje obecnie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 kwietnia 2005 roku w sprawie wczesnego wspomagania rozwoju dzieci.

Brak ujednoczenia zapisów z diagnozy psychologiczno-pedagogicznej oraz zabiegi o wydłużanie czasu podczas egzaminu jak również mała świadomość problemu w środowiskach wiejskich utrudniają realizację założeń wyrównywania szans egzaminacyjnych. W efekcie są białe plamy na mapie Polski i obszary wskazujące na pandemię dysleksji.

Przedstawiona problematyka ucznia dyslektycznego pokazuje złożoność zagadnienia. Na początku zaczęła się zaznaczać niepokojąca tendencja wzrostu liczby uczniów dyslektycznych, lecz od dwóch lat zaczyna się sytuacja stabilizować. Zaistniały problem wymusił spojrzenie na diagnozę oraz wskazał niekonsekwencje systemu, tzn. brak postawionych i realizowanych wymogów dotyczących prewencji, jaką jest system pomocowy w postaci uruchomienia zajęć terapeutycznych dla uczniów tego wymagających.

Najważniejszym celem i podmiotem naszych działań jest uczeń i jego dobro

Wychodząc z tego założenia i podmiotowego podejścia do ucznia, powinniśmy wszyscy dołożyć starań, aby zapewnić jak najlepsze warunki rozwoju każdemu uczniowi, uwzględniając jego możliwości.

W spojrzeniu na prawa dziecka należy uwzględniać ich indywidualną drogę rozwoju. Liczenie się z tą różnorodnością i jej uwzględnianie jest wykładnią humanizacji procesów edukacyjnych. Oznacza to jak najpełniejsze poznanie potrzeb i aspiracji edukacyjnych dzieci, stymulowanie ich rozwoju, a przede wszystkim dążenie do ich zaspokajania. Niezaspokojone potrzeby wywołują u dzieci zachowania obronne: bierność, apatię, agresję i frustrację.